

Blaeu-erf-panden worden gerestaureerd

171 „Dempen is altijd verkeerd. Maar zeker in Amsterdam, de stad der grachten, waar het water het levend element is; waar de boomen langs den wallenkant de schoonheid nog verdiepen.” Zie hier een citaat uit een vlammend betoog van prof. Brugmans in het Algemeen Handelsblad van 8 december 1923.

Als er in Amsterdam één gracht was waarvoor het bovenstaande in bijzondere mate gold dan was dat de Nieuwe Zijds Voorburgwal, die gekenmerkt werd door zijn grillig verloop. Dit kwam omdat deze, als een van de weinige waterwegen in Amsterdam, niet kunstmatig gegraven was. Deel uitmakend van de Boerenwetering, die diende om het overtollige veenwater van de Amstelveense polders naar het IJ te voeren, liep de N.Z. Voorburgwal van het Spui tot aan de Nieuwe Zijds Kolk en boog daar rechtsaf naar het Damrak om zich daar in de Amstel te „storten”.

De oostzijde van de N.Z. Voorburgwal is, nadat Amsterdam in 1342 voor de tweede keer stadsrechten kreeg, regelmatig volgebouwd in tegenstelling tot de westzijde, die pas bij de uitbreiding van 1381 werd verkaveld. Uit vergelijking van verschillende kaarten blijkt dat de bebouwing in de loop van de eeuwen nooit drastisch is gewijzigd. Wel het gebruik ervan. Deze gebruiksverandering werd o.m. veroorzaakt door de demping omstreeks 1884.

Dat zo'n demping wel eens onverwachte bijverschijnselen opleverde blijkt uit een citaat uit Amstelodamum (50e jaarboek) „... hoe die demping de rustige westkant van de Voorburgwal, waar hij in zijn jeugd had gewoond, opeens van een nette buurt tot een minder gezochte woonplaats maakte. Het niet altijd even plezierige publiek uit het hartje van Amsterdam, dat de Burgwal nooit overstak, beliep voortaan ook dit gedeelte.”

Omstreeks 1920 blijkt de Nieuwe Zijds Voorburgwal de „Fleetstreet” van Amsterdam te zijn. Men vindt hier dan de kantoren van o.a. De Tijd, het Algemeen Handelsblad, De Standaard, een gedeelte van de Telegraaf en de Amsterdamse kantoren van de Haagse Post, het Nieuws van de Dag en de N.R.C. en na de 2e wereldoorlog de Volkskrant en Trouw.

Na de eerste wereldoorlog, toen het

hoofdstedelijk vervoer langzamerhand overschakelde van het water naar de weg, ontstond hier tevens een bodedienst die, begonnen met paard en wagen, langzamerhand uitgroeide tot een concentratie van plm. 40 bodehuizen en 280 daaraan verbonden bodediensten. Omstreeks 1956 werd deze situatie verkeerstechnisch zo onhoudbaar, dat men besloot deze diensten te verplaatsen naar de Pontanusstraat in Oost. Daarna is de situatie ontstaan zoals wij die nu nog kennen: een bijzonder drukke verkeersader waar trams, bussen, auto's en fietsers door elkaar zigzaggen.

Aan deze straat nu heeft de Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel in 1978 een complex pand gekocht, globaal gelegen tussen de St. Geertruidensteeg en de St. Nicolaasstraat. Deze panden maken deel uit van het zg. Blaeu-erf. Dit complex, waarvoor in het begin van de jaren zeventig een restauratie-plan werd opgezet, beslaat ongeveer het gedeelte binnenstad dat ligt tussen de Nieuwe Zijds Voorburgwal, de St. Geertruidensteeg, de Nieuwendijk en de Nieuwe Kerk. De naam is ontleend aan het feit dat hier vroeger de beroemde drukker Willem Janszoon Blaeu was gevestigd.

Het complex dat Stadsherstel aankocht omvat onder meer 4 pakhuizen en 10 woonhuizen, die alle omstreeks de 18e eeuw werden gebouwd. Opvallend hier-

1
RUW WEG TUSSEN DE N.Z. KOLK, WAAR HET KORENMETERSHUIS (SECRETARIAAT VAN DE BOND HEEMSCHUT) STAAT EN DE NIEUWE KERK LIGGEN DE ZGN. BLAEU-ERF-PANDEN, EEN COMPLEX VOLKOMEN VERPAUPERDE PERCELEN AAN DE N.Z. VOORBURGWAL. ZE VORMEN EEN SPREKEND VOORBEELD VAN DE „VERLOEDERING” VAN DE AMSTERDAMSE BINNENSTAD. SINDS 1978 ZIJN ZE IN HET BEZIT VAN DE AMSTERDAMSE MAATSCHAPPIJ TOT STADSSHERSTEL, DIE NOG DIT JAAR MET DE RESTAURATIE BEGINT. DEZE FOTO, GEMAAKT VOÓR 1884, TOONT DE SITUATIE AAN DE N.Z. VOORBURGWAL. TOEN DIE NOG NIET GEDEMPD WAS EN MET EEN KARAKTERISTIEKE GEVELWAND. FOTO: GEMEENTE-ARCHIEF AMSTERDAM

2
DE ZGN. BLAEU-ERF-PANDEN, N.Z. VOORBURGWAL 87-91 IN 1956
FOTO: DIENST PUBLIEKE WERKEN/ GEM. BUREAU MONUMENTENZORG AMSTERDAM

3
HET COMPLEX N.Z. VOORBURGWAL 87/99 ANNO 1979. EEN SCHANDELIJKE AANBLIK VOOR DE HOOFDSTEDELINGEN EN DE TOERISTEN. STADSSHERSTEL GAAT HET RESTAUREREN.
FOTO: JAAP VAN DER VEEN

bij is de metamorfose die sommige panden aan de Nieuwe Zijds Voorburgwal hebben ondergaan. Nr. 87 bijvoorbeeld, bezat omstreeks de eeuwwisseling een stenen tuitgevel bekroond met een natuurstenen, segmentvormige fronton. Op een foto van vóór de restauratie van 1956 blijkt het pand voorzien te zijn van een eenvoudige lijstgevel met daarboven een dakkapel, terwijl het dak toen bedekt was met leien. Bij bovengenoemde restauratie is een nieuwe trapeziumvormi-

ge topgevel aangebracht die weinig meer gemeen heeft met de originele topgevel. De klassieke vorm heeft plaats gemaakt voor een minder geslaagde bekroning, waarvan de vorm wordt bepaald door het achterliggende afgeknotte dak. Door geldgebrek dient deze ingreep bij de komende restauratie helaas gehandhaafd te blijven.

De overige panden, nrs. 89, 91, 93 en 95 bezitten nog hun originele vorm. Het hoekpand, Nieuwe Zijds Voorburgwal

172
97, is omstreeks 1969 afgebroken. De bedoeling is om dit pand in de oude vorm te reconstrueren. Het pakhuis nr. 99 sluit het complex af. Dit pand had in de vorige eeuw een houten, tuitvormige topgevel. Deze heeft plaats moeten maken voor de huidige stenen tuitgevel. In de St. Nicolaasstraat behoren een 8-tal woonhuizen tot een complex waaronder nr. 49, met een deerlijk verminkte tuitgevel en nr. 51 met een 17e eeuwse klokgevel en een gevelsteen waarop nog nauwelijks leesbaar de woorden „in de barck” te ontwaren zijn. Verder bezitten nr. 50 en nr. 52 resp. een hals- en een trapgevel die in het begin van deze eeuw geheel nieuw in machinale steen zijn opgetrokken. Nrs. 54 en 56 bezitten nog hun originele (?) lijstgevel, terwijl nr. 58, die voorzien was van een halsgevel en een gevelsteen bezat met het opschrift „in 't Sernaams koffijvat”, in feite geheel verwoest is bij de brand van 13 op 14 november 1974. Toen is het grootste gedeelte van het complex, dat tijdelijk door krakers werd bewoond, door brand vernield. Deze brand versnelde in feite het verpauperingsproces dat al jaren gaande was en o.a. al geleid had tot de afbraak van de Nieuwe Zijds Voorburgwal 85 en 97 en verschillende panden aan de St. Geertruidensteeg.

Het ligt in de bedoeling om nog dit jaar te beginnen met de restauratie van de Blaeu-erf-panden. De plannen voorzien in de bouw van 25 woningen en 12 bedrijfseenheden.

Hierbij wordt gedacht aan kleine kantoren, winkeltjes en horecabedrijven. Om zo'n project te realiseren in deze tijd, waarin de subsidiekraan al dichtgedraaid is tot het stadium „druppelen”, is gebruik gemaakt van de mogelijkheid van een zogenaamde „turn-key”. Dit houdt in dat de aannemer de restauratie financiert tot de oplevering. Daarnaast is, met nimmer aflatend optimisme, de gemeente gevraagd om een (forse) financiële bijdrage.

Door deze restauratie hoopt men het Blaeu erf te kunnen regenereren waardoor ook hier een positieve uitstraling zal ontstaan die – naar men hoopt – zal leiden tot een grote restauratie-activiteit in een van de oudste gedeelten van Amsterdam.